

Nähdyksi, kuulluksi, hyväksytyksi: kokemuksia ja tietoa sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta

Liisa Tuovinen, Olli Stålröm, Jussi Nissinen & Jorma Hentilä (toim.): *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus*. Gaudeamus, Helsinki 2011. 350 s. ISBN 978-952-495-201-9

Yhtenäisen suomalaisuuden kuva on purkautumassa yhteiskunnallisen muutoksen ja lisääntyneen kansainvälistymisen myötä. Keskustelua käydään siitä, ketkä kuuluvat suomalaisuuden piiriin etnisen ja rodullisen taustansa vuoksi ja minkälainen sukupuolinen ja seksuaalinen suomalaisuuden esittäminen on sallittua. Keskustelut ovat jännitteisiä: yhtäältä suuri osa suomalaisista on valmis hyväksymään homoseksuaalisen presidenttiparin, toisaalta ajatus homoavioliitosta herättää pelkoa perinteisen pyhän turmelemisesta.

Suomessa osa ihmisistä joutuu edelleen kysymään olemassaolonsa oikeutusta. Niinpä teos *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* on tarpeen sekä ihmisten kanssa työskenteleville ammattilaisille että omaa seksuaalisuuttaan tai sukupuolista minua minua työstäville yksilöille. Jussi Nissinen toteaa kirjain johdantoartikkelissa, että Suomessa on edelleen mahdollista valmistua moniin niin sanottuihin ihmissuhdeammattiteihin ilman perehtymistä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuteen. Omasta kokemuksesta tiedän, että esimerkiksi opettajankoulutuksen sisältöihin kyseisiä teemoja on ol-

lut vaikea sisällyttää: lapsen sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin tukemista ei ole mielletty kasvatuksen kannalta keskeisiin aiheisiin.

Kirja on jäsenetty varsinaisesti kahteen osaan: elämäkerrallisiin kertomuksiin sekä tietoon, ajatukseen ja kritiikkiin. Kolmannessa jaksossa on Liisa Tuovisen henkistä ja hengellistä väkivaltaa koskeva artikkeli. Miksihän artikkeli on jätetty yksin kolmanteen osioon, kun uskonnollisuutta käsitellään aikaisemminkin Matti Hyrckin artikkelissa ”Inhimillinen seksuaalisuus jumalallisena ongelmana” sekä Arja Penttisen artikkelissa ”Pappi ja sateenkaarikansa”?

Kertomukset elämästä ovat yksittäisten ihmisten henkilökohtaisia tarinoita. Neljäntoista oma-kohtaiseen, joko itse kirjoitettuun tai haastatteluista koottuun artikkeliin ei ole liitetty analyysia tai tulkintaa, vaan ne ovat kirjassa sellaisenaan. Osa on kirjoitettu omalla nimellä, osa nimimerkillä. Kaikki tarinoiden henkilöt ovat sinut identiteettinsä kanssa, ja monet ovat prosessoineet kokemuksiinsa terapiassa, joten heidän mahdollinen tunnistumisensa ei liene ongelma. Toki elinympäristöjen kuvaaminen voi johtaa myös kirjoittajan läheisten tunnistamiseen.

Omakohtaiset tarinat ovat puhuttelevia ja havahduttavat lukijan huomaamaan, minkälaisessa asenneilmastossa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat minua minua rakentaneet lähivuosikymmenten Suomessa. Vanhemman ikäpolven tarinat tuottavat kuvaa ennakkoluuloista ja myös ammattilaisten armottomuudesta, vaikka Jussi Nissinen toteaa johdannossa, että ”sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten keskuudesta löytyy valmiutta kohdata sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta”. Kohtaamisen valmius tulee näkyviin erityisesti nuoren ikäpolven tarinoissa. Voitaneen ajatella, että viime vuosien ja vuosikymmenten aikana on avautunut tila ilmiöille, joita aikaisemmin ei monissa yhteisöissä haluttu tunnustaa ja jotka jäivät kokemuksiksi vailla nimeä. Tarvitaan siis ilmiöiden nimeämistä, keskustelua, tiedollisia ja taiteellisia esityksiä, jotta outo voi muuttua tutuksi ja itsestäänselvydet, kuten heteronormatiivisuus, voidaan outhottaa.

Tarinoissa toistuvat kertomukset terapioista ja psyykkisistä ongelmista, jolloin esille voi nousta kysymys siitä, vahvistavatko tari-

nat mielikuvaa ”erilaisesta” sukupuolisuudesta tai seksuaalisuudesta psyykkisten ongelmien syinä. Mikäli lukija ei etene teoreettisiin teksteihin, voi tuloksena olla lähinnä tirkistely ”toisten” elämään ja jopa sen ennakkoluulon vahvistuminen, että seksuaalinen ja sukupuoli toiseus johtavat masennukseen. Tätä yhteyttä kirja pyrkii kuitenkin nimenomaan purkamaan. Yksilöllisen näkökulman purkaminen ja sosiologinen –tai ainakin foucaultlainen – aspekti piilee juuri tässä: yksilöt eivät sairastu omien ominaisuuksiensa seurauksena vaan siksi, etteivät tule yhteisössään tunnistetuiksi ja tunnustetuiksi täysivaltaisina kansalaisina.

Teoreettisissa artikkeleissa on sekä käsitteitä ja ilmiöitä jäsentäviä että ammattihenkilöstölle suunnattuja tekstejä. Katja Kurri analysoi artikkelissaan ”Terapeuttien hämmennys homo-, lesbo-, bi- ja transparien kanssa” terapeutin käymää työnohjauskustelua ja Leena Nissinen tuo artikkelissaan ”Myötäeläminen ja voimavarat” näkyviin auttajien näkökulman, uupumisen riskin ja mahdollisuuden työhyvinvointiin. Hän korostaa heti artikkelin alussa elämäkerrallisissa tarinoissa piilevää tulkinnan vaaraa: psykososiaalinen kyvyttömyys tai heikot selviytymiskeinot eivät ole automaattista seurausta vähemmistöön kuulumisesta.

Ammatillista tukea antaa myös Juha Kilpelän artikkeli ”Opettaja seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden äärellä”. Kysymyksen ajankohtaisuus on itselleni opettajankouluttajana tuttu: osa opiskelijoista on hyvinkin tietoinen moninaisuudesta, osa hämmentyy ja jopa ahdistuu. Kilpelän artikke-

lissa on oivallinen esimerkki sallivuuden ja hyväksynnän välisestä haasteesta. Opettaja ei hätäynty nuoren ”toisiin” kohdistamasta vihapuheesta vaan jättää auki mahdollisuuden, että edustaa itse seksuaalivähemmistöä. Itsensä konkreettinen sijoittaminen toisiin ja ”meisyyden” purkaminen oli hieno toiminnallinen esimerkki kategorioiden purkamisesta.

Psykoanalyttinen teoria on ollut länsimaissa merkittävässä asemassa hyväksytyä, normitettua ja ”tervettä” sukupuoli- ja seksuaalisuuskehitystä legitimoitaessa. Johannes Myyrä avaa artikkelissaan ”Psykoanalyysia ihan homona” selkeästi teorian lähtökohtia ja osoittaa freudilaisuuden sitkeän elämän terapeuttien käytännöissä. Nykyisin tarvitaan kuitenkin poliittisesti korrekkeja muotoiluja, koska homouden nimittäminen sairaudeksi ei ole asiallista. Esimerkiksi perversioiden sijasta puhutaan neoseksuaalisuudesta. Artikkelissa psykoanalyysia dekonstruoidaan uuden feministisen teoretisoinnin avulla, mutta sille annetaan myös tila seksuaalista tasarvoa lisäävänä keskustelijana.

Maarit Huuskan artikkeli ”Sukupuolen monimuotoisuuden ammatillinen kohtaaminen” tarkastelee sukupuoli-identiteetin rakentumista behavioristisen teorian, kokonaisvaltaisen kehityspsykologisen tuen ja ekologisen mallin avulla sekä kuvaamalla erilaisia psykoterapioita. Artikkelit täydentää hyvin psykoanalyttista teoriakehystä ja antaa konkreettista tietoa sukupuolenkorjauksesta ja nuorten identiteettiään koskevan huolen kohtaamisesta.

Itselleni ehkä kiinnostavinta luettavaa olivat Katrina Lumikallion artikkeli ”Konversioidologi-

at Suomessa” ja Jack Drescherin artikkeli ”Seksuaalisuuden muutosterapioista”, jotka nostavat esille tärkeän ja Suomessa vähän keskustellun ideologisen suuntauksen, joka pyrkii erilaiseksi määritellyn seksuaalisuuden ”ehyttämiseen”.

Kirjasta on luettavissa seksuaalista ja sukupuolista moninaisuutta koskevien käsitteiden historiallinen muutos. Kun vielä muutama vuosi sitten käytettiin epämääräisiä viittaussuhteita, kuten hermafrodiitit tai transseksuaaliset, alkavat vähitellen yleistyä adekvatimmat ilmaisut, kuten intersukupuolisuus ja transsukupuolisuus. Kirjan lopussa onkin –aiheellisesti – sanasto, joka olisi voinut olla laajempikin. Pelkkä sanakirjamäärittely ei kuitenkaan sinänsä riitä selkiyttämään esimerkiksi sitä, milloin Cis-termi on kohdallinen ja mitä variaatioita aseksuaalisuus pitää sisällään.

Kirja toimii kyllä oppikirjana, mutta edellyttää kollektiivista, keskustelevaa avaamista, jolloin kokemustarinat ja analyttinen osuus kytketään toisiinsa. Teoksesta voi syntyä mielikuva yksilöistä taistelemassa vahvalla määrittelyvallalla varustautunutta hallintavaltaa vastaan. Niin identiteettiään rakentavat ihmiset kuin työntekijätkin pyrkivät muutokseen yksi kerrallaan. Ehkä kirja joskus täydentyy teoksella, joka kertoo kansainvälisestä ja kotoisestakin vastarinnasta, mielenosoitusmarsseista, järjestöistä, yhteistoiminnasta, tutkimusyhteisöistä, jotka kollektiivisesti tuottavat moninaisuudelle avoimia toimijuuden tiloja ja yhteiskunnallisia rakenteita.